

CONSERVAREA PREVENTIVĂ. DEPOZITUL DE MUZEU

Conservarea preventivă reprezintă reunirea acțiunilor, directe și indirecte, destinate să asigure perenitatea colecțiilor expuse sau aflate în depozite. Aceste acțiuni sunt directe când acționează asupra obiectului și indirecte când intervin asupra mediului și condițiilor ambiante. Obiectivul este de a proteja bunurile culturale contra agenților de degradare care acționează asupra integrității lor, contrar restaurării care constă în restaurarea unei opere așa cum era înainte de a suferi degradările. Cu alte cuvinte este vorba de a preveni pentru a nu trata, de a ataca cauzele, pentru a nu repara efectele.

Conservarea preventivă este cel mai adesea constituită dintr-un ansamblu de mici gesturi, aparent anodine, când le privești individual și pe termen scurt, dar a căror reușită se calculează precis prin absența modificărilor asupra colecțiilor. De unde dificultatea de a-i resimți necesitatea. Dar aceste gesturi antrenează toate persoanele care la diferite niveluri, mai mult sau mai puțin importante, intră în contact cu colecțiile de muzeu, de la conservator la supraveghetori, de la muzeografi, la restauratori.

Scopul conservării preventive este prelungirea speranței de viață a bunurilor culturale și este înainte de toate o afacere de strategie și de metodă în care organizarea rațională a muncii este primordială.

Organizarea rațională a muncii care evită pierderile de energie, de timp și de bani depinde esențial de metodologie, care presupune o metodă riguroasă și repartizarea inteligentă a sarcinilor între diverși parteneri.

Metoda de lucru constă în parcurgerea unor etape esențiale, care aplicate cu rigoare, pot fi utilizate în majoritatea cazurilor.

Aceste faze se pot rezuma astfel:

- inspecția (a locurilor, a colecțiilor)
 - colectarea informațiilor (strângerea documentelor cum ar fi planuri, liste, fotografii, relevouri, etc.)
 - analizarea și sintetizarea acestor date prin punerea în evidență a degradărilor existente, precum și a riscurilor viitoare
 - elaborarea planurilor de intervenție în ordinea priorităților (urgente, medii și pe termen lung)
- executarea planului de acțiune
- eventuale modificări a strategiei adoptate

La realizarea acestui plan sunt chemați să conlucreze pe lângă conservator și alți specialiști, cum ar fi ingineri climaticieni, arhitecți, constructori etc.

Factorii ce duc la îmbătrânirea prematură a colecțiilor sunt de mai multe feluri:

- localurile inadecvate, insalubritatea depozitelor, condiții de expunere hazardate,
- riscurile naturale
- un mediu inadecvat
- factorul uman

Prezența simultană a acestor factori, amplitudinea lor, natura colecțiilor, determină viteza de degradare. Astfel putem grupa riscurile de degradare în trei mari familii: *catastrofele naturale*, *riscurile legate de mediu* și *riscurile umane*.

“Depozitul de muzeu nu trebuie confundat cu un hambar sau o pivniță. Nu este un loc în care se depozitează tot ceea ce nu mai folosește. Nu este un loc de stocaj pentru materiale care nu folosesc decât temporar. Depozitul de muzeu este, din contra, un loc foarte important, deoarece aici este conservată cea mai mare parte a colecțiilor”.

Organizarea în depozit are ca scop, spre deosebire de sălile de muzeu, aranjarea unui număr mare de obiecte, într-un volum restrâns. Aranjarea este deci un factor esențial, căruia trebuie să i se consacre cea mai mare grijă, pentru a evita degradarea obiectelor care sunt depozitate acolo” (Denis Guillemard et Claude Laroque, “Manuel de conservation préventive”). De aceea, depozitul de muzeu trebuie să îndeplinească toate condițiile asigurării unei bune stări de sănătate colecțiilor depozitate. Pentru a exemplifica cele de mai sus, redăm o analiză a depozitului de arheologie a Muzeului de Istorie a Moldovei. Această analiză a fost impusă de faptul că începând cu anul 2002, depozitul a intrat în operația de consolidare a turnului de S-

V a Palatului Culturii din Iași, iar după terminarea acesteia, sperăm în anul 2003, este necesară o reorganizare a depozitului propriu-zis.

Conform conservării preventive, organizarea patrimoniului comportă două componente:

- gestionarea
- depozitarea

A. Gestionarea patrimoniului Muzeului de Arheologie a fost realizată prin crearea registrului topografic în care, pe lângă denumirea și numărul de inventar al fiecărui obiect, este specificat și locul în care se află obiectul: sală de muzeu, vitrină și depozit, număr de sertar. Pentru urmărirea mișcării obiectelor este deschisă o rubrică specială în care se consemnează data, locul împrumutului și nr. procesului verbal însoțitor. Registrul topografic este implementat pe calculatorul Secției de Istorie, având două forme: aranjarea obiectelor în ordinea numerelor de inventar, sau după locul în care se află: expoziție permanentă și depozit.

B. Depozitarea: patrimoniul de arheologie, care cuprinde obiecte din ceramică în marea majoritate, metal și foarte puțin os, se află repartizat astfel: o parte, cuprinzând obiectele cele mai valoroase (aproximativ 1500) este expus în expoziția permanentă, iar restul (până la 7500) se află în depozitul muzeului.

Depozitul de arheologie este situat în clădirea principală, în zona turnului de vest al Palatului Culturii, este orientat către S-V, se află la demisolul clădirii, fiind format din două camere de 81,53 m², respectiv 62,32 m². (vezi planul).

Zona climatică a orașului Iași este temperat continentală, cu mari variații de temperatură între anotimpuri, iar gradul de seismicitate este VIII pe scara M.S.K., orașul Iași situându-se din acest punct de vedere în zona C (pentru comparație, Bucureștiul se află în zona B), iar unda de șoc are direcția S-SV - N-NE, mai importante fiind undele reflectate, a căror direcție este imprevizibilă.

Pentru a putea prezerva patrimoniul, trebuie identificați agenții de deteriorare și stabilite condițiile pentru ca aceștia să acționeze cât mai puțin posibil.

Sunt nouă clase de deteriorare a căror gravitate depinde de condițiile particulare ale fiecărei colecții, datorită conservării preventive fiind aceea de a le identifica și de a lua măsurile ce se impun.

Prima clasă de deteriorări o constituie **deteriorările mecanice**, factorii răspunzători fiind manipulările, focul, vibrațiile, praful, furturile, vandalismele, pierderile involuntare, apa.

Dacă în ceea ce privește **focul, furturile și vandalismele**, depozitul este oarecum în siguranță prin sistemele electronice de protecție instalate, gratiile de la ferestre, cât și prin paza asigurată de firmă specializată, ceilalți factori care acționează trebuind contracarați prin măsuri speciale.

Vibrațiile sunt de natură seismică, sau se datorează manipulării defectuoase a obiectelor de către personalul muzeului, sau mobilierului (care fiind alcătuit din sertare greoaie, tragerea unui sertar echivalează cu un mic cutremur).

Sursele de praf sunt reprezentate de praful exterior (apărut datorită străzilor care nu sunt spălate regulat, a lipsei vegetației), care intră prin ferestrele neetanșe și praful apărut din măcinarea pereților din camera a doua, cameră ce nu intră în planul de consolidare actual.

Apa are mare importanță pentru colecțiile depozitate, datorită accidentelor ce pot conduce la infiltrații, materialele ce au de suferit mai mult fiind cele organice-poroase, dar și fierul. Depozitul de arheologie este traversat pe latura vestică în apropierea plafonului de conductele ce transportă agentul termic, care poate atinge temperaturi destul de mari, o eventuală fisurare putând crea mari probleme chiar și ceramicii.

Alți agenți distructivi ar fi **insectele, rozătoarele, diverși paraziți** care din fericire nu au impact asupra materialelor arheologice.

Poluanții, prin care se înțeleg diverși agenți chimici prezenți în împrejurimile muzeului (gazele de eșapament) sau sunt emiși chiar de diverse materiale din muzeu (exemplu lemnul) acționează chimic, vulnerabile fiind în special materialele organice.

Radiațiile cum ar fi ultravioletele - componente ale surselor artificiale de iluminare - pot dezintegra straturile exterioare ale obiectelor organice sau pot produce o alterare a culorilor, iar lumina vizibilă, naturală, duce la pălirea culorilor în cazul obiectelor organice. În prezent, depozitul este iluminat cu tuburi fluorescente care cu siguranță au o mare cantitate de ultraviolet, lumina naturală, datorită geamurilor mici, dând o iluminare acceptabilă tipului de obiecte depozitate.

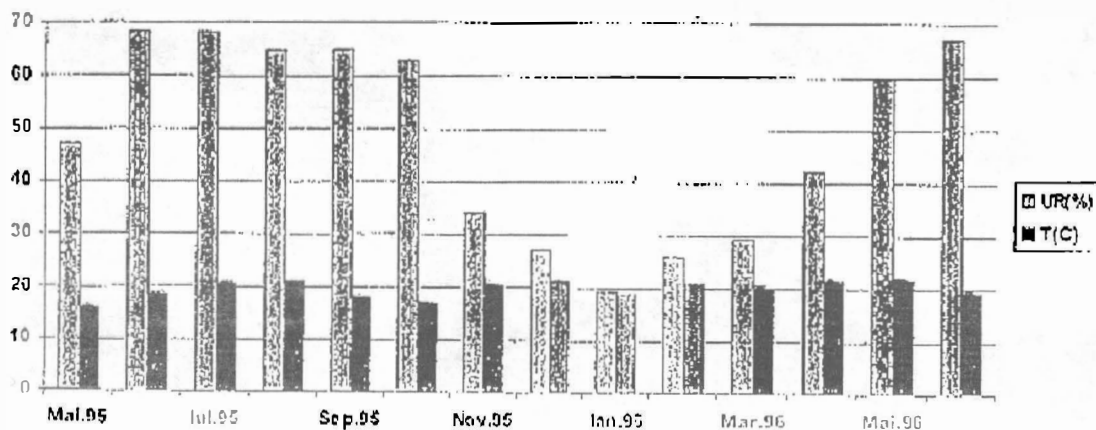
Temperatura este o caracteristică fizică care nu cauzează colecțiilor muzeale, distrugerile fiind imputabile temperaturilor contraindicate, care se pot grupa în trei categorii: temperaturi prea mari, temperaturi foarte joase și variațiile de temperatură. Din analiza

temperaturilor din depozitul de arheologie s-a ajuns la concluzia că sunt întâlnite două din aceste contraindicații: temperaturile foarte mari și variațiile de temperatură (ce apar la trecerile iarnă-vară și toamnă-iarnă), care induc transformări ireversibile în obiectele depozitate, suferind chiar și obiectele ceramice, mai ales cele lipite cu clei de film, sau întregirile din ghips de construcții, care au ajuns foarte friabile, rupându-se la cea mai mică atingere.

Umiditatea relativă contraindicată se divizează în: umiditatea relativă excesivă, mai mare de 75%, inferioară sau superioară unui prag determinat (40 – 60%), superioară lui 0%, sau fluctuantă. Când se depășește 75% se riscă apariția mucegaiului, iar metalul se poate deteriora când se depășește un anumit prag (60%).

Depozitul de arheologie se caracterizează prin mari fluctuații ale umidității relative, datorită situației acestuia la demisolul clădirii, pereții fiind atinși de igrasie, iarna uscându-se tencuiala, iar vara umezindu-se din nou. Reacția obiectelor metalice se traduce prin apariția unor oxidări puternice, iar a obiectelor ceramice printr-o friabilitate a întregirilor vechilor restaurări, marea majoritate a ceramicii nefiind conservată prin impermeabilizarea cu un strat de lac (rolul acestuia fiind ca prin moleculele sale nepolare să creeze o suprafață grasă care să respingă apa).

Graficul de mai jos redă marile variații ale temperaturii și umidității relative pentru un an, perioada mai 1995 – iulie 1996:

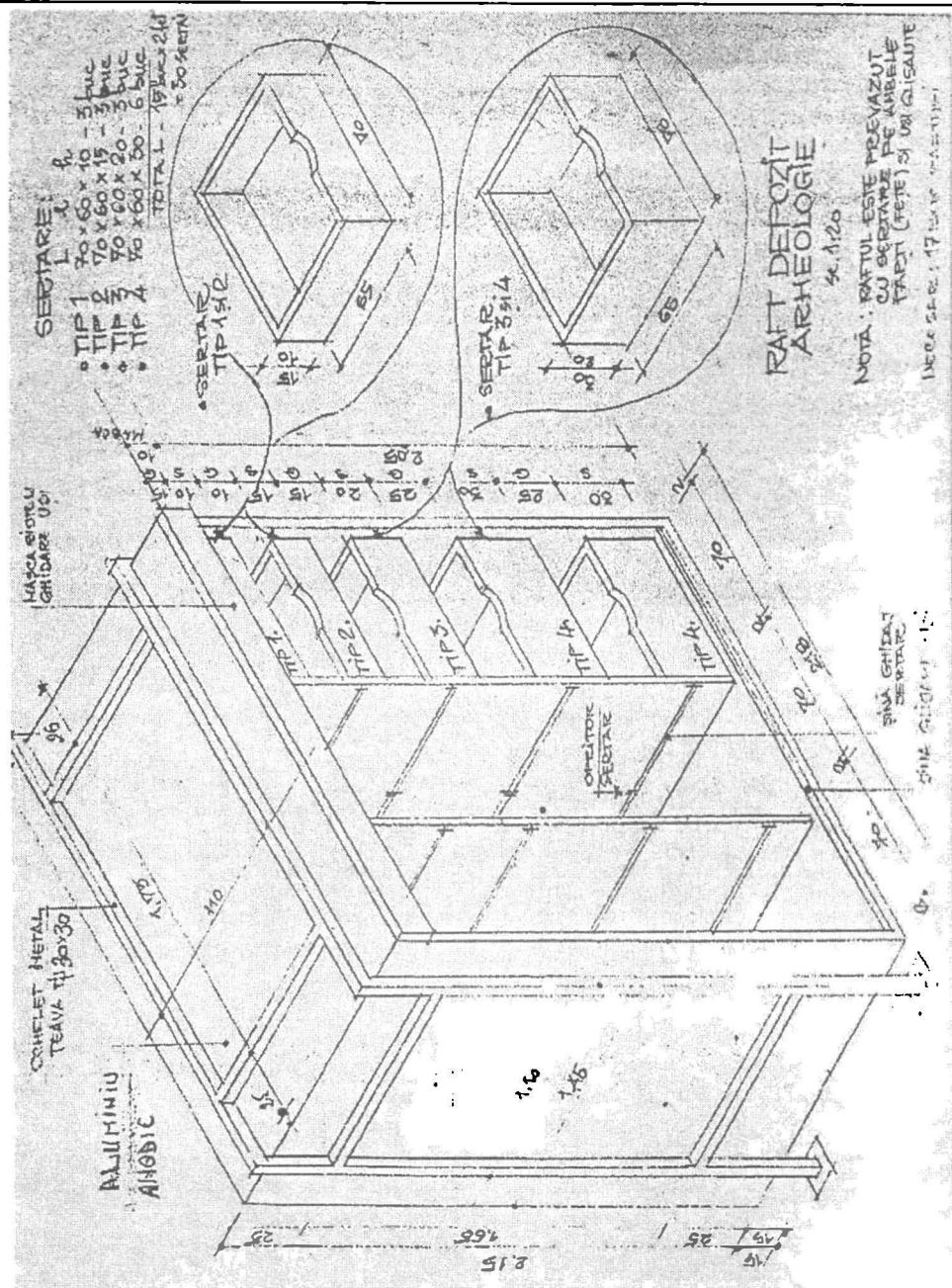
Din analiza condițiilor depozitului de arheologie se desprind următoarele **concluzii**:

- **variațiile mari de temperatură și umiditate**, datorate igrasiei din depozit și a încălzirii excesive din timpul iernii, sunt factorii cei mai improprii depozitării;
- **mobiliierul greoi**, sau rafturile libere constituie pericol datorită vibrațiilor apărute la tragerea sertarelor, sau la eventualele cutremure, când obiectele pot efectiv cădea de pe rafturi;
- **conductele de apă** ce traversează depozitul sunt contraindicate în acest tip de spații de depozitare;
- **iluminarea cu tuburi fluorescente** poate cauza distrugeri, datorită componentei UV.

Propuneri pentru o primă fază de reorganizare a depozitului:

- Datorită faptului că prima sală de depozit și aproape un sfert dintr-a doua sunt în curs de consolidare, se propune luarea unor **măsuri** pentru **stoparea igrasiei**.
- **Construirea unor rafturi de depozitare**, urmând modulele anterioare, pentru a putea folosi vechea organizare reflectată în registrul topografic, și a putea cu ușurință reconstitui depozitul după terminarea intervenției constructorilor, în prezent patrimoniul fiind depozitat în cutii închise, fiecare cutie conținând un sertar , corespunzător vechii topografii.

Pentru a înlătura inconvenientele arătate mai sus, s-au imaginat **module** (17 bucăți) din PAL melaminat sau mai bine din Al pasivat electrolic, cu 30 de sertare fiecare (sertarele sunt de trei dimensiuni, funcție de **tipologia** obiectelor), care alunecă lin, închise cu uși glisante (conform **schitei** anexate).

- **Eliminarea iluminării fluorescente** și înlocuirea cu becuri incandescente, astfel orientate încât să asigure iluminarea tuturor modulelor, cu condiția ca așezarea acestora să fie în spațiile dintre module, cerință a normelor de pază contra incendiilor.
- **Etanșarea ferestrelor.**
- **Conservarea peretelui** de piatră din camera nr. 2 și eliminarea prafului dintre ziduri și parchet.

Deoarece încălzirea Palatului reprezintă cauza marilor variații ale temperaturii și implicit ale umidității relative, se impune o judicioasă exploatare a acesteia, prin **următoarele măsuri:**

- Dotarea tuturor caloriferelor cu robineti ușor manevrabili
- Exploatarea încălzirii pe ore, funcție de temperatura mediului exterior
- Dotarea cu pompe pentru ușurarea echilibrării instalației
- Posibilitatea eliminării perioadelor de trecere vară-iarnă prin menținerea încălzirii de temperaturile exterioare.

ORGANIZAREA DEPOZITULUI DE NUMISMATICĂ

Deoarece urmează să se concentreze tot materialul numismatic într-o singură colecție, cu registru de gestiune corespunzător, propunem următoarele:

- Comasarea acestui patrimoniu într-o singură cameră, cu ferestre ce vor da într-o curte interioară și condiții de securitate ridicate, locul actualului depozit fiind expus eventualelor fraude prin situarea aproape direct la stradă.
- Amenajarea unor fișete din metal (Al pasivat), bine închise
- Procurarea de clasoare numismatice, din material transparent, chimic inactiv – polietilena – pentru aproximativ 1000 monede.

Bibliografie:

1. *“Plan de preservation des collections de musees”*, Charles Costain, Directeur, Service Scientifiques et de Conservation, Institut Canadien de Conservation, Ottawa, Canada, 9, I, 1994.
2. Lucia Cojocaru, *“Un studiu al microclimatului depozitului de arheologie al muzeului de istorie a Moldovei”*, PEUCE XIII, 2000, Tulcea, p. 97.
3. Denis Guillemard et Claude Laroque, *“Manuel de Coservation Préventive. Gestion et contrôle des collections”*, Université Paris, I, OCIM, 1999.